

absque capacitate discernendi, tentatio diaboli, Deus ipse ad fines optimos permittens scrupulis hominem exagitari: Sed de his agit prolixius Theologia moralis; hinc brevissime non nisi necessaria hoc loco explananda.

199. *Dico.* Licet ac oportet etiam agere contra scrupulos.

Prob. 1um. Scrupulus non est iudicium, sed inanis apprehensio; ergo stare potest cum iudicio pratico de honestate actionis, quamvis per anxietatem obscurato: si vero, ut fieri solet, ob perplexitatem talis se resolvere non possit, deficiente libertate non peccabit, quidquid egerit.

Prob. 2um. Qui scrupulos sequitur, imprudenter ac inordinate agit, corpus et animam exponit gravibus incommodis, ineptum se reddit ad officia Deo ac proximo rite præstanda, ab apprehensionibus facile deducitur ad iudicia, ab his ad peccatum; ergo positive agendum contra scrupulos, altamen sine signis externis, agitatione capitis, excreatione, aliove simili indecoro.

200. *Observe I.* CONFESSARIUS scrupulosi 1°. accurate cognoscat, an et in qua materia pœnitens sit scrupulosus. 2°. Inquirat in causas, easque tollat, præscribat media, et sollicitè moneat, ut scrupulos contemnat pœnitens. 3°. Jubeat eum abstinere a repetitione confessionum, nec aures præbeat, nisi velit omnino se submittere. 4°. Si vero multorum graviumque criminum reus, nulla antehac confessione generali fuerit expiatus, ejusmodi confessione concessa et peracta, ubi videbitur satis purgatus, nec repetere, imo nec recogitare priora peccata permittatur. 5°. Non parcat Confessarius increpationi, coarguendo scrupulosi superbiam, si pertinaciter insistat suis dubiis et anxietatibus. 6°. Non sinat quævis dubia sibi proponi, sed advertens, quod mære ac inanes identidem apprehensiones sint exponendæ, jubeat his non auditis adire S. Synaxin. 7°. Resolvat paucis dubia sibi proposita, quin resolutionis suæ causam alleget, ne scrupulosus vel minus fidat Confessario, vel novam scrupulorum ansam sumat. 8°. Dubia vero in partem benigniorem interpretetur, urgeatque serium propositum, DEUM non offendendi deliberate, quo facto bona fide postmodum procedat. 9°. Suadeat, ut ad aliorum bene moratorum vitam attendat, eamque pro regula habeat etc.

201. *Observe II.* SCRUPULOSUS 1°. non discurrat ab uno confessario ad alium, sed stabilem habeat, cujus directioni se totum committat: 2°. Nihil sibi conscientia ducat, nisi quod certo scit esse peccatum. 3°. Recogitet, tentationem sine libero consensu non esse peccatum, licere sequi opiniones probabiles, DEUM non præcipere impossibilia aut nimis ardua. 4°. Si quando dubium aut timorem non statim possit deponere, pergat bona fide, et ne unquam propter scrupulos negligat usum divinarum mysteriorum, sequè privet gratia sacramentali. 5°. Fugiat otium, mentem alio avertat, et contemnendo potius, quam positive resistendo expellat inanes scrupulos. 6°. Demum oratio fervens, fiducia in DEUM, sui humiliatio sint ipsi arma et media præcipua, quæ dæmonem repellat, et a Patre luminum ac Deo totius consolationis auctore, pacem et tranquillitatem animi impetret.

ARTICULUS II.

DE CONSCIENTIA RIGIDIORE, TUTIORE, PROBABILIORE, PROBABILI ET LAXA GENERATIM.

202. *Nota I.* Quæstio hæc de CONSCIENTIA sententiarum diversitate æque ac contentione animorum hodie celeberrima et prope formidabilis est. Itaque ut inoffenso pede in eadem versetur Theologus, nihil præsumat condemnare nisi quod damnat Ecclesia; circa id vero quod tolerat Ecclesia, ab omni censura et ipse abstineat ubique memor mutua charitatis, venerationis ac debita moderationis, quæ prima dos est Theologiæ Christianæ, vinculum et character maxime personarum Deo sacrarum; idque juxta præscriptum IXXOC. XI. qui ad calcem Decreti sui, in quo an. 1679. 2. Martii edito complures opiniones sinistras huic nostræ quæstioni affines damnat, ita loquitur: *Tandem ut ab injurijs contentionibus Doctores seu Scholastici, aut alii quicumque in posterum se abstineant, et ut paci et charitati consulatur, idem SANCTISSIMUS in virtute S. obedientia eis præcipit, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quam in Thesibus, Disputationibus et Prædicationibus, caveant ab omni censura et nota, nec non a quibuscumque conciliis contra eas propositiones, quæ adhuc inter CATHOLICOS hinc inde controvertuntur, donec a S. SEDE re cognita super iisdem propositionibus iudicium feratur.* Idipsum opinor a nobis hic præstitum iri, ubi sententiæ probabilis ac probabilioris momenta utrinque ponderabimus: *Tutorismum*, absque censura tamen, impugnabimus: *Rigorismum* vero et *Laxismum* damnatum utrumque ab Ecclesia condemnabimus.

203. *Nota II.* Est autem præsens quæstio ejusmodi: *Quid fieri debeat, et quid liceat in casu legis dubiæ, de cujus existentia vel non existentia nulla habetur certitudo?* ubi 1. sermo non est de dictamine conscientia reflexo, quod juxta omnes esse debet moraliter certum; sed de directo, in quo se fundat dictamen practicum. 2. Agitur hic solummodo de honestate et inhonestate actionis an sit præcepta a lege, ita ut fieri debeat; an prohibita ita ut debeat omitti; an permissa ita ut sit licita: nequam autem de valore v. g. Sacramentorum, aut de damno tertii, de obligatione judicis, de usu medicamentorum etc. 3. Agitur de sententiâ vere probabili, quæ nititur motivo absolute et respective gravi: *simpliciter* probabili, h. e. tam intrinsece quam extrinsece probabili: *certo* probabili, qualem esse affirmant multi DD., quamvis aliqui negent, qui non de probabilitate, sed de veritate sententiæ id enuntiant: *solide* probabili, quæ argumenta opposita probabiliter solvit: *practice* probabili, quia speculativa probabilitas hausta ex principiis generalibus; et a circumstantiis omnibus præscindens non sufficit; ac demum ita probabili, ut ei non opponatur *certitudo* sententiæ contrariæ. 4. Si lex est dubia, sententiâ affirmans, legem existere, dicitur *favere legi*: sententiâ opposita, quæ asserit legem speculative dubiam practice nullam esse, dicitur *favere libertati*. Clarius in suas classes hoc modo discernuntur sententiæ.

204. I. RIGORISTÆ seu TUTORISTÆ rigidi ita contendunt: Si pro opinione favente libertati non militat motivum *moraliter certum*, illam quamvis inter

probabiles probabilissimam sequi non licet; sed tenemur sequi oppositam faventem legi. Ita ARNALDUS, GERBERONIUS, QUESNELLUS, SINNICHIUS, alique JANSENIANI; verum hæc doctrina ab ALEX. VIII. damnata est in prop. 3^a.; *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.*

205. II. TUTORISTÆ, qui dicuntur mitigati et catholici, tenent non licere sententiam sequi incertam faventem libertati, nisi illa sit *probabilissima*, vel unice probabilis, ita ut tollat omnes rationes sententiæ oppositæ faventis legi. Tales sunt præprimis GALLI plures post editam a CLERO GALLICANO in Comitibus an. 1700. habitis declarationem, ubi de opinionum probabiliu usu duæ regulæ statutæ fuerunt: 1^a. ut in dubiis de salutis negotio, ubi æqualia utrinque animo sese offerunt rationum momenta, sequamur id, quod tutius, seu quod est eo in casu unice tutum: 2^a. ut circa probabiles de Christiana doctrina sententias sequamur opinionem probabiliorem, et dictis Sanctorum ac DD. modernorum Theologiæ magis consonam et concordem. Ex hac postrema deducunt sequentia: 1°. ut in rebus Theologicis ad fidei et morum dogmata spectantibus Theologos quidem etiam modernos audiamus, si tamen consonas SS. Patribus tradant sententias: 2°. si ab eis recedant, harum opinionum inhibeat us, nedum ulla eis tribuatur auctoritas: 3°. ut nemini liceat eligere eam sententiam, quam non veritati magis consonam duxerit: 4°. quoad praxin non liceat sequi sententiam, quam nec ipsi ut probabiliorem eligendam judicemus: 5°. ne quisquam in dubio salutis ad actum prosiliat, nisi ipso dubio, non ad nutum voluntatis, aut ex cupiditatis instinctu, sed ex recta ratione deposito. Præterea non quidem ita aperte, tecta tamen fronte, TUTORISMUM e cineribus suis resuscitare cupiunt, qui collapsæ veteris disciplinæ Ecclesiasticæ defensores, reformatoresque orbis Christiani videri volunt.

206. III. PROBABILIORISTÆ docent, non licere sequi sententiam incertam faventem libertati, nisi illa sit *probabilior*, quæ nimirum una ex parte firmiter nixa est fundamentis. Ubi adverte, male a nonnullis definiri, *probabilius* esse verosimilius, magis appropinquans vero, magis conforme rectæ rationi; *probabile* vero esse id, quod est verosimile, minus appropinquans vero, minus rectæ rationi conforme: nam 1um. de verosimilitudine spectat ad acceptionem probabilitatis philosophicam, de qua illud ex PHILOSOPHO commune adagium: *Multa falsa sunt probabiliora veris*: 2um. de veritate objectiva et reali intellectum, est aperte falsum: cum enim veritas consistat in indivisibili, siquidem adæquata conformitas cum ipsa re dicatur, constat non tantum aliquid non posse reipsa esse minus aut magis simile *veritati*, sed neque veritati minus vel magis appropinquare. Idem est de tertio, scilicet de conformitate ad rectam rationem, de quo plura deinceps.

PROBABILIORISTÆ aut forsitan Tutoristæ videntur esse PP. Dominicani statuto quodam Ordinis ad id obligati, in quorum Capitulo Gen. an. 1656. celebrato aliqua in hanc rem sancita sunt, quæ tamen potius ad opiniones laxas, novas et parum tutas, quam ad PROBABILISMUM ipsis antea communem deserendum spectant. Inter eos priore seculo prodierunt quatuor viri, JOAN. BAPT. GONET, VINCENT. BARON., CONTESSON et NATAL. ALEXANDER, quorum tres priores nimiam fere amaritiam ubique produnt, ac GONETUS quidem, refe-

rente Augustino Michel, ob suspicionem de collata cum Jansenistis opera a docendi munere semotus fuit. VINE. BARONIUM examinavit et confutavit CARDENAS in Crisi Theologica: CONTESSONUM repressit JOAN. BANNHOLZER in Ethica Christiana: NATALIS ALEXANDRI placita Theologiæ moralis dogmaticæ excussit et contradictionis ac nullius roboris convicit P. DANIEL in epistolis de hac materia ad eum editis.

Huic classi annumerandi sunt, qui ex PP. Carmelitis Disalceatis, ex ordine SS. TRINIT. de redemptione captivorum, aut ex ordine S. FRANCISCI Probabilismo contrariantur: siquidem præcepta habeant de *Tutorismo* aut *Probabiliorismo* sectando, prout maxime constat ex Directorio trium Ordinum S. FRANCISCI an. 1688. Romæ edito. Plures item alii e Catholicis libere eligunt Probabiliorismum, uti sunt e Societate nostra, præfer COMITOLUM et PHILALETHUM, REBELLUS, ELIZALDE, THYRSUS GONZALEZ Generalis S. J., MUNIENZA, TABERNA, DANIEL, GOMES, EHRENTREICH, GISBERT, et novissimè RASSLERUS in *norma recti*, ac Ant. MAYER in Theol. schol. etc. Hos consule, si plenius edoceri cupias.

207. IV. PROBABILISTÆ docent, sufficere ad hoc, ut quis sequi possit sententiam faventem libertati, si illa sit *vere, solide ac practice probabilis*, sive dein opposita favens legi sit probabilior, sive sit æque probabilis; concedunt tamen, quod si opposita favens legi sit *unice probabilis*, et opposita favens libertati pro se tantum habeat rationes leviusculas, hanc sequi non liceat, quia requiritur vera et solida probabilitas. Hæc de PROBABILISMO controversia in terminis nec a SS. PP., nec a VV. TT. pertractata, sed fere circa medium Seculi XVI. in scholas introducta fuit; tamen TERILLUS de Consc. q. 22. a num. 41. adducit plures, qui benignam docuerunt ante 200, 300, 400 annos; S. ANTONIUS, qui an. 1439. defunctus est. p. 1. fit. 3. c. 10. §. 10. reg. 4. ait: *Ex responsis, quæ videntur data ab ALBERTO M., habetur, quod frater simplex, vel quilibet homo cum salute potest sequi in consiliis, quæcumque opinionem voluerit, dummodo alicujus Doctoris magni opinionem sequatur*; citatque pro hac sententia HOSTIENSEM, RAYM. de PENNAFORT, PETR. de PALUDE, GOFFR. de FONTIBUS; item NIDER, qui Seculi XV. auctor fuit, benignam tenuit, pro ea citans S. Thomam, Antisiodor., Humbert. et alios.

Quod vero AMICUS et LOPEZ, quamvis ipsi Probabilistæ, dicant omnes fere antiquos esse pro sententia probabiliori, et CORDUBA, qui scripsit an. 1569., omnes Theologos convenire dicat, quod debeamus sequi tutiorem probabiliorum; non videtur obstare, cum VASQUEZ et alii plurimi dicant, benignam diu ante in scholis communem fuisse. Cæterum SOTUS L. 6. de justit. q. 1. a. 6. ait: *Quando sunt opiniones probabiles inter graves DD., utram sequaris, in tuto habes conscientiam*. CORDUBAM vero explicat TERILLUS, quod videatur velle, ut tota apparentia rationum ex principiis tum directis tum reflexis debeat esse probabilior, quod non repugnat PROBABILISTIS. Dicitur autem BARTH. de MEDINA Dominicanus primum proposuisse et affirmasse PROBABILISMUM, in Expositionibus ad Summam D. Thomæ an. 1577. editis: ita Vasquez, Salas, Sanchez alique.

208. V. LAXISTÆ dicuntur, quibus ad actionis licentiam sufficit quæcumque opinionis probabilitas, licet *tenuis et exigua*, sive *intrinseca* sive *extrin-*

seca fuerit; atque ita nimium laxantes fræna conscientiae dicuntur favere libidini, petulantiae etc. Montaltius, Wendrochius, Simiichius, Contensonius, Gonetus, Nat. Alexander, Concina et alii horum similes, si in hunc Laxismum, velut in corruptelam morum et sentinam omnium malorum detonarent, non esset indigne ferendum; siquidem hunc Laxismum ab Ecclesia damnatum Catholici omnes damnent et rejiciant: sic quippe habet prop. 3^a ab Innoc. X. confixa: *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Quod vero Jansenistæ et horum fautores ubi contra Probabilismum vagum, noxium, disciplinae Christianae inimicum insurgunt, vix ullos alios, quam Doctores e SOCIETATE procurant, et horum doctrinam unaque PROBABILISMUM cum LAXISMO confundant, id vel imperite vel malevole fieri constat ex utriusque discrimine, quod tale est.

LAXISMUS opinionis libertati faventis usum avide arripit, facitque licitum ex quacumque ratione, motivo et auctoritate: PROBABILISMUS requirit motivum grave et solidum, auctores graves et classicos, nec unus duntaxat sufficit, nisi omni exceptione major sit, sed plures desiderat, quos religio, fides, prudentia, doctrina et animus a sinistris affectibus liber commendant. LAXISMUS non curat censuras, non etiam principia certa sententiae oppositæ: PROBABILISMUS sollicite advertit, utrum propositio, quam tuetur, non pugnet cum auctoritate Ecclesiae, utut demum illa rationibus fulciatur; item an non obstant principia certa seu physica seu metaphysica etc.

209. *Observe I.* PROBABILISMUM ab ortu suo usque ad an. 1636. et sic per 100 fere annos sententiam fuisse communissimam, inde conficiunt Probabilistæ: 1°. quia DESCHAMPS in quaestione facti circa opiniones probabiles an. 1639. edita, duo sibi sumpsit demonstranda: primum, quod Probabilismus non fuerit ortus a JESUITIS: alterum, quod Probabilismus inter auctores alios, maxime DOMINICANOS, fuerit sententia communissima. 2°. Quia ex omni aetate, statu et conditione afferuntur auctores typis editi Probabilismum tuentes, ab ARSDEKIN ultra 160., a TERILLO 200, a GOBAT superadduntur adhuc 25, plures etiam a MOYA adjiciuntur, quorum aliquos designatos vide apud LA CROIX L. 1. n. 269. 3°. Quia a VALENTIA et SUAREZ jam ab anno 1393. hæc sententia vocatur communis, a NAVARRO an. 1367. communior; THYRSUS GONZALEZ autem ipse fatetur, nullam fuisse sententiam, quæ cursu temporis non longo plures sectatores habuerit, eamque omnes fere Theologos usque ad an. 1636. traxisse in sui assensum; unde TERILLUS ait, pro Probabilismo assignari posse 40 auctores, ubi pro opposito affertur unus.

210. *Observe II.* Quod PROBABILISMUS olim communior, hodie per secessum multorum a gradu communioris doctrinae exciderit, hujus probandi onus moderni Probabilistæ secedentibus volunt incumbere; quippe nec GALLI, aiunt illi, cum quibusdam Belgis tot et tanti sunt, ut reliquam orbis Catholici doctrinam faciant minus communem: nec RASSLER ac MAYER, quantumvis in recentioribus ac modernis recensendis diligentes, tantam auctorum copiam accumulunt, quæ possit sententiae communi detrahere; quin postremi conatus eo tantum recidit, ut ne a Probabilistarum auctoritate penitus opprimatur. Præterea plura sunt in adversariis, quæ eorum auctoritatem haud

multum commendant: nam 1°. JANSENISTÆ numerum quidem faciunt, non vero auctoritatem: 2°. Qui statuto Ordinis ac præcepto ad Probabiliorismum obligantur, nisi rationibus valeant, auctoritatem non aliam tribuunt, quam illius qui præcepit: 3°. Vix pauci secum et cum aliis conveniunt, qua ergo ratione sententiam contrariam communem constituunt? Alii enim Rigoristarum damnata castra non obscure sectantur: alii Tutoristæ sunt: alii Probabilioristæ rigidi aut molliores: quin plures nec ipsi satis definiunt, quam partem sequantur: denique multi non satis intelligunt principia Probabilismi, et vanum ejus simulacrum insectantur; statum controversiæ immutant, et si analytice res examinetur, sæpe in definitionibus dissentiunt: alii conviciis, non rationibus pugnant; ita PROBABILISTÆ.

211. *Observe III.* Secessio multorum a communi sententia facta est variis de causis:

1^a. Fuit JANSENISTARUM fraus: cum enim isti in satyris, h. e. litteris ad Provinciam (quo nomine PERRERIUS quidam senator in suprema rei tributariae curia Claromontii Arvernorum indicabatur) et hinc Provincialibus dictis, a PASCHALI sub LUDOVICI MONTALTII nomine editis, ac deinde in notis ad easdem litteras a NICOLIO sub schemate WENDROCHII additis, benigniorem in moralibus doctrinam Jesuitarum acriter sugillarent, et rigidiorem moralem obtruderent, duo fraudulenter intenderunt: 1° ut fulmen a Sorbona in ANT. ARNALDUM Jansenistarum principem sub an. 1636. vibrandum, tumultu aliunde excitato quasi obtunderent, fideles et Ecclesiam profligationi Jansenistarum summis studiis insistentem, objecto quasi novo Eridis pomo detinerent, et ab illa concitatione avocarent: 2° ut Jesuitis, quos acerrimos JANSENISMI adversarios experiebantur, et tanquam sui delatores, atque apud Sorbonam et Pontificem actores putabant, invidiam ob corruptos per Probabilismum mores conflarent. Dixi: 1^a causa: nam quamvis PAULUS COMITUS S. J. in Conciliis et Responsis moralibus an. 1609. editis (ex quo, quidquid habet WENDROCHII rationum, desumpsit) et ANDREAS BIANCHI S. J. sub nomine Candidi Philalethi Probabilismum prius oppugnassent, sequaces tamen aut nullos aut raros habuerunt, dum Jansenistæ primum per PASCHALEM et NICOLIUM se Probabilismo objicerent.

2^a. Fuit sententiae Probabilis sinistra definitio, et ad materiam omnem a quibusdam Probabilistis facta extensio, ubi tenuiter probabilia in numerum vere probabilium inferebantur, et usus probabilis sententiae etiam Judici, Medico, administrantibus Sacramenta, vel circa præjudicium tertii versantibus permittebatur; cum quibus Nostri nec majores, nec moderni, etiam ante propositiones ab ALEX. VII. et INNOC. XI. damnatas, conveniebant.

3^a. Fuit probabilitas pluribus propositionibus a quibusdam falso asserta, quarum 43 ab ALEX. VII. et 63 ab INNOC. XI. tanquam scandalosæ et in praxi perniciosæ sunt damnatae. De his observa, editum an. 1689. LOYANU fuisse libellum, qui demonstravit, has propositiones jam ante earum damnationem a TT. Societatis Jesu communi consensu rejectas fuisse.